

ARCHITEKTURA BIAŁOSTOCKICH KOŚCIOŁÓW CZĘŚĆ II. CZASY WSPÓŁCZESNE (1980–2010)

Agnieszka Kłopotowska¹, Maciej Kłopotowski²

¹Wydział Architektury, Zakład Urbanistyki i Planowania Przestrzennego, Politechnika Białostocka

¹Faculty of Architecture, Department of Urban Planning, Białystok University of Technology

¹e-mail: a.kłopotowska@pb.edu.pl

²Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska, Politechnika Białostocka

²Faculty of Civil and Environmental Engineering, Department of Environment Protection and Cultivation, Białystok University of Technology

²e-mail: m.kłopotowska@pb.edu.pl

Streszczenie. W niniejszej publikacji zaprezentowano współczesne realizacje białostockiej architektury kościołów rzymsko-katolickich, poczynsz od lat 80. XX w. do końca pierwszej dekady XXI w. Wśród przedstawionych obiektów znalazły się wielkokubaturowe świątynie, charakterystyczne dla PRL-owskiej „odwilży” z lat 80. XX w. oraz realizacje najnowsze. Obiekty te, stanowiące najliczniejszą grupę spośród wybudowanych świątyń, obrazują zmieniające się na przestrzeni 30 lat trendy i tendencje w kształtowaniu architektury kościołów.

Słowa kluczowe: Białystok, kościoły rzymsko – katolickie, współczesna architektura sakralna

LATA 80. XX WIEKU

Intensywny rozwój miasta (w tym budowa nowych, wielkich dzielnic mieszkaniowych) przyczynił się do erygowania nowych parafii. W roku 1977 powołano parafię pw. św. Kazimierza Królewicza, obejmującą swym obszarem osiedla: Dziesięciny i Wysoki Stoczek. W roku 1984 erygowano parafię pw. św. Jadwigi Królowej na obszarze osiedli: Słoneczny Stok, Leśna Dolina, Zielone Wzgórze. W roku 1981 na terenie największej dzielnicy domów jednorodzinnych Pietrasze – Wygoda erygowana została parafia św. Maksymiliana Marii Kolbego. Każda z nowych parafii podejmowała starania o budowę nowej świątyni. Poza wymienionymi ubiegała się o to również parafia pw. Chrystusa Króla (nowy kościół planowano wzniesić na terenie po spalonej kaplicy przy ul. Ciołkowskiego) oraz parafia pw. Miłosierdzia Bożego (budowlę planowano zlokalizować na terenie os. Białostoczek). Efektem tych starań stało się wniesienie w latach 80. czterech nowych kościołów, zlokalizowanych na terenie dużych dzielnic mieszkaniowych, w zabudowie wielorodzinnej oraz dwóch na obszarze osiedli domów jednorodzinnych.

W roku 1981 Kuria Arcybiskupia w Białymstoku uzyskała pozwolenie na budowę kościoła na terenie osiedla Dziesięciny (Ryc. 1.). Projekt nowej świątyni wyłoniono w wyniku konkursu. Autorem zwycięskiego projektu był arch. Jan Krutul. Prace przy budowie świątyni, zlokalizowanej przy obecnej ul. gen. Z. Berlinga, rozpoczęto w roku 1983. Kościół zaprojektowano jako dwupoziomowy. W roku 1984 oddano do użytku w stanie surowym kościół dolny, zaś pierwsze nabożeństwo w kościele górnym odprawiono 25.12.1993. Zasadnicza część świątyni zaprojektowana została na rzucie prostokąta z wyodrębnionym czytelnym w bryle prezbiterium, sytuowanym od strony północno-wschodniej. Elementy konstrukcyjne (słupy) oraz wiszące galerie pozwalają odczytać wewnątrz jako układ trójnawowy. Takiemu odbiorowi przestrzeni wewnątrz sprzyja oryginalnie ukształtowane przekrycie. Dach kościoła, symbolizujący odwróconą barkę, stanowi najbardziej charakterystyczny element kompozycji architektonicznej. Fasada frontowa została zaprojektowana jako wielowątkowa. Odnajdujemy w niej

konotacje o charakterze religijnym i politycznym. Wizerunkowi Matki Boskiej Ostrobramskiej towarzyszy tu mozaika „1981”, przywołująca pamiętne wydarzenia historyczne. Kompozycję fasady uzupełnia wieża zwieńczona koroną, nawiązującą do wezwania świątyni (św. Kazimierza Królewicza). Dwupoziomowy układ świątyni wyraźnie zaakcentowano w bryle obiektu, wyróżniając arkadowe podcienia kościoła dolnego oraz wyniesiony na poziom drugiej kondygnacji plac przed świątynią zasadniczą. Od momentu powstania całość kompozycji uzupełniono pomnikiem Jana Pawła II, umieszczonym w niszy na fasadzie zachodniej świątyni oraz pomnikiem Solidarności.

W roku 1984 na terenie osiedla Białostoczek rozpoczęto budowę kolejnego z białostockich kościołów (pozwolenie na jego wzniesienie uzyskano w roku 1981) (Ryc. 2.). Jego projekt wyłoniono w wyniku konkursu. Zwycięska koncepcja, autorstwa arch. Andrzeja Nowakowskiego i Janusza Pawłowskiego, zakładała budowę dwupoziomowej świątyni opartej na rzucie wachlarzowym. Układ ten we wnętrzu czytany jest jako wielonawowy, ukierunkowany ku prezbiterium. Wnętrze świątyni ukształtowane zostało jako wielowłtkowe, łączące cechy stylów historycznych. Odnajdujemy tu zarówno romańskie podcienia jak i cytaty z modernistycznego kościoła św. Rocha (kształt okien, „kryształowy” układ sklepień). Koncepcja układu wnętrza kościoła została odbita w jego bryle. Monumentalne schody frontowe kryją w sobie wysokość kondygnacji kościoła dolnego. Nad całością kompozycji dominuje wieża osadzona nad przestrzenią prezbiterium. Poszczególne detale architektoniczne bryły zewnętrznej stwarzają wrażenie swobodnie zestawionych. Konkurują tu ze sobą: dynamiczna kompozycja rozerwanych płyt frontonu, historyzująca forma korpusu zwieńczonego gzymsem i okapem oraz rytmiczne tarcze płyt konstrukcyjnych wieży. Świątynia stała się Sanktuarium sługi bożego ks. Michała Sopoćki, którego doczesne szczątki złożono w nim w roku 1988. W roku 1993 sprowadzono do kościoła relikwie bł. S. Faustyny, zaś w roku 1996 przeniesiono z białostockiego lotniska fragment ołtarza papieskiego (rzeźbę „Drzewo Jeskego” autorstwa Krzysztofa Jakubowskiego).

W roku 1983 rozstrzygnięto konkurs na budowę kościoła pw. Św. Jadwigi Królowej (Ryc. 3.) (parafię erygowano 1984). Tę świątynię, zlokalizowaną na terenie wielkiego osiedla mieszkaniowego Słoneczny Stok, zaprojektował arch. Marian Szymański. Projekt realizowano od roku 1986. Zasadnicze prace budowlane trwały do roku 1992. Całość świątyni ukończono w roku 2006. Świątynię zaprojektowano jako dwupoziomową. Rzut kościoła oparto na układzie wachlarzowo-podłużnym z prezbiterium skierowanym w kierunku południowym. Fasadę frontową zakomponowano w nawiązaniu do układów historycznych. Jej kontur przywołuje skojarzenia sylwety świątyń barokowych. Masywny korpus przykryto dwuspadowym dachem. W kompozycji obiektu dominuje potężna (ponad 70 metrowa) wieża usytuowana w sąsiedztwie prezbiterium. Teren wokół świątyni do dnia dzisiejszego nie został zagospodarowany.

W roku 1987 na terenie osiedla Piasta erygowano nową parafię. Zaprojektowany na jej potrzeby kościół pw. Ducha Świętego (Ryc. 4.) wzniesiono w latach 1990- 1996 przy ul. Sybiraków. Obiekt, autorstwa arch. Jerzego Zgliczyńskiego, zaprojektowany został na rzucie centralnym. Ośmioboczna nawa przekryta została formą współczesnej kopuły, zwieńczonej latarnią. Nad całością kompozycji dominuje wysoko osadzony krzyż. Geometryczny rzut świątyni rozbudowano wieloma kaplicami bocznymi, na zewnątrz czytany jako wielokątne absydy. We wnętrzu oddzielają je łuki arkadowe. Wnętrze świątyni pozostaje pod wyraźnym wpływem wnętrza kościoła św. Rocha. W elewacjach świątyni widoczne są wątki ceglanej architektury romańskiej oraz nawiązania do architektury gotyku wiślanego. Kopuła dominująca ponad bryłą kościoła, determinuje wielokierunkowy odbiór kompozycji. Kościół zaprojektowano w układzie dwupoziomowym, ze stosunkowo niską częścią dolną oraz częścią mieszkalną bezpośrednio przyległą do korpusu świątyni.

Na terenie przyległym do świątyni w roku 1998 odsłonięto pomnik autorstwa Dymitra Grozdewa – Grób Nieznanego Sybiraka.

Ryc. 1. Kościół pw. Św. Kazimierza Królewicza,
arch. Jan Krutul (1983–1993)
Źródło: fot. M. Kłopotowski

Fig. 1. Saint Kazimierz church, arch. Jan Krutul
(1983–1993) Source: M. Kłopotowski

Ryc. 2. Sanktuarium Miłosierdzia Bożego,
arch. Andrzej Nowakowski, Janusz Pawłowski
(1984–1988)

Źródło: fot. M. Kłopotowski

Fig. 2. Sanctuary of the God's Mercy, arch. Andrzej
Nowakowski, Janusz Pawłowski (1984–1988)
Source: M. Kłopotowski

Ryc. 3. Kościół pw. Św. Jadwigi Królowej,
arch. Marian Szymański (1984–1988)
Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 3. Saint Jadwiga the Queen church, Arch. Marian
Szymański (1984–1988) Source: M. Kłopotowski

Ryc. 4. Kościół pw. Ducha Świętego,
arch. Jerzy Zgliczyński, (1990–1996)
Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 4. The Holy Spirit church, arch. Jerzy
Zgliczyński, (1990–1996) Source: M. Kłopotowski

W latach 80. XX w. wzniesiono ponadto dwa kościoły zlokalizowane na terenach osiedla mieszkaniowych domów jednorodzinnych. Kościół pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego (Ryc. 6.), zrealizowany na terenie osiedla Pietrasze, powstał w latach 1985–1995. Pozwolenie na jego budowę uzyskano w roku 1983. Autorem projektu była arch. Krystyna Drewnowska. Kościół pw. Chrystusa Króla (Ryc. 5.) wzniesiono w latach 1986–1989, na terenie osiedla Dojlidy, w miejscu drewnianej kaplicy, spalonej przez Rosjan w roku 1941. Autorem projektu był arch. Andrzej Koć. Przy różnej skali obiektów, oba kościoły charakteryzuje podobieństwo założenia formalnego kompozycji. Obie świątynie oparto na rzucie zbliżonym do kwadratu

z przekątniowo prowadzoną osią główną kompozycji. Układ rzutów w bryle odzwierciedlają wysokie namiotowe dachy. Przekątniowe prowadzenie rzutu nadaje im charakterystyczny dynamiczny kształt. W obu przypadkach w kompozycji elewacji oddzielono dach od masywu muru. W kościele autorstwa Krystyny Drewnowskiej wprowadzono w tym celu duże przeszklenia wypełnione witrażami, zaś w kościele pw. Chrystusa Króla wrazenie to stwarza szereg odrębnych otworów okiennych. Ponad świątyniami w obu przypadkach dominują krzyże. W kościele na osiedlu Pietrasze jest to monumentalna, ażurowa żelbetowa forma, zawieszona ponad prezbiterium. Jej zgeometryzowany kształt powielony został w formach otworów drzwiowych i okiennych oraz w kształcie zadaszenia nad wejściem głównym do świątyni. Konkuruje z nim znacznie skromniejszy metalowy krzyż usytuowany ponad partią wejściową. Krzyż z kościoła na osiedlu Dojlidy wyrasta ponad pylony stanowiące elementy kompozycyjne frontonu świątyni. Zdecydowanie różna wielkość obu świątyni (ok. czterokrotnie większy jest kościół na os. Pietrasze) wpływa na emocjonalny odbiór ich wnętrz. Wspólne staje się uzyskanie jednorodnej, otwartej, pozbawionej podpór przestrzeni wewnętrznej, nakierowanej na ołtarz główny. W przypadku kościoła pw. Św. Maksymiliana efekt ten wzmacnia rysunek żelbetowych elementów sklepienia.

Ryc. 5. Kościół pw. Chrystusa Króla,
arch. Andrzej Koć (1986–1989)
Źródło: M. Kłopotowski
Fig. 5. Christ the King church,
arch. Andrzej Koć (1986–1989)
Source: M. Kłopotowski

Ryc. 6. Kościół pw. Św. Maksymiliana Marii Kolbego,
arch. Krystyna Drewnowska (1983–1995)
Źródło: M. Kłopotowski
Fig. 6. Saint Maximillian Maria Kolbe's church,
arch. Krystyna Drewnowska (1983–1995)
Source: M. Kłopotowski

W omawianym okresie powstała również kaplica seminaryjna pw. św. Jerzego, zlokalizowana na terenie kompleksu Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. Obiekt wzniesiono w latach 1982–1984 według projektu arch. Henryka Toczyńskiego. Kaplicę zaprojektowano na rzucie kwadratu z wnętrzem uformowanym po przekątnej.

W roku 1987 przy ul. Stołecznej wybudowany został dom zakonny siostr Misjonarek Świętej Rodziny. Trzy lata później rozbudowano go o niewielką kaplicę bł. Bolesławy Lament, autorstwa arch. Andrzeja Wrzoska.

LATA 90. XX WIEKU

W latach 1990–1996 na terenie osiedla Nowe Miasto, w sąsiedztwie powstającej nowej dzielnicy mieszkaniowej wzniesiono kolejną z białostockich świątyń (parafię erygowano w roku 1988). Monumentalna, surowa bryła świątyni autorstwa arch. Andrzeja Chwaliboga wyraźnie dominuje nad przestrzenią otoczenia (Ryc. 7. i 8.). Jej forma ukształtowana została na rzucie nieregularnego wielokąta. Bryła świątyni odczytywana jest w przestrzeni jako ekspresyjny, dynamiczny wielościan. Kulminacja wysokości formy architektonicznej następuje w strefie frontowej. Całość kompozycji wieńczy współczesna sygnaturka. Elewacje kościoła pokryto pionowym rastrem wnek, w których zakomponowano strzeliste otwory okienne. Wnętrze utrzymane zostało w surowej stylistyce. Detale architektoniczne powielają założenia kompozycji zewnętrznej. W odróżnieniu od świątyń realizowanych w Białymstoku w latach 80. kościół pw. NMP Matki Kościoła stanowi spójny układ kompozycyjny. Bryła świątyni jest czytelna między innymi dzięki jednorodności i konsekwencji zastosowanych materiałów: pionowe białe, ostro ciętych ścian zestawione zostały z kolorem wielopłaszczyznowego dachu (pierwotnie szary, obecnie zielony). W przeciwieństwie do kościołów z lat 80. świątynia ta zakomponowana została przy użyciu całkowicie współczesnych środków wyrazu – nie posiada dosłownych cytatów i odniesień historycznych. Linearny układ fasad, pośrednio odnoszący się do architektury okresu gotyku, wzmacnia monumentalność bryły, która zaliczana bywa do architektury dekonstrukcji.¹

Ryc. 7. i 8. Kościół pw. NMP Matki Kościoła, arch. Andrzej Chwalibóg (1990–1996). Źródło: M. Kłopotowski
Fig. 7. & 8. Church of the Mother of the Church, arch. Andrzej Chwalibóg (1990–1996). Source: M. Kłopotowski

¹ J. M. Ullman pisze o kościele pw. NMP Matki Kościoła: „Filozofia sacrum – subiektywnie potraktowany dekonstrukcjonizm (definiowany przez J.M. Ulmana jako: „styl programowo „alogiczny”, negujący „obiektywizm” utworu, autonomię jego struktury, uniezależnienie utworu od wszystkich przedmiotów odniesienia, postulujący alienację formy architektonicznej”) – architektura jako pomnik i rzeźba. Odkrywcza bryła, oryginalna w wyrazie, różna od innych. Każdy jednak widzi, że to świątynia – jakiej nie znajdzie się gdziekolwiek indziej na świecie.” [w:] Sawicki, P., Pasek, A., Andruk, P., *Białystok. Początek wieku*, Kreator, Białystok 2007, s. 103, 109.

PRZEŁOM XX I XXI WIEKU

Dwa kolejne białostockie kościoły zawdzięczają swe istnienie ks. Tadeuszowi Krawczen-ce. W roku 1990 został on proboszczem nowopowstałej parafii pw. Zmartwychwstania Pańskiego z siedzibą w drewnianym kościele cmentarnym, przy ul. Antoniuk Fabryczny.² Nowy kościół parafialny wzniesiono w latach 1991–1996 (Ryc. 9.), zaś od roku 1997 prowadzone są w nim prace wykończeniowe. Autorem dokumentacji projektowej był arch. Michał Bałasz, zaś autorem architektury wnętrz artysta plastyk Jerzy Grygorczuk. Świątynia w zamierzeniach ideowych ks. Krawczenki miała upamiętnić wszystkich Polaków poległych z rąk najeźdźców. Za wzór nowego kościoła posłużył późnobarokowy kościół z Berezwecza (obecnie Białoruś). Nieistniejącą świątynię z kręgu baroku wileńskiego odtworzono w sposób niemal wierny, wprowadzając zmiany mające na celu powiększenie kościoła: dodatkowy poziom dolny, dodatkowe przeszło wydłużające rzut świątyni. Trójnawowa świątynia została oparta na rzucie krzyża. Układ ten jest czytelny zarówno we wnętrzu kościoła jak i w jego bryle zewnętrznej. Nad całością kompozycji górują od frontu dwie symetryczne wieże. Elewacje świątyni prowadzone są na falujących, miękkich liniach. Uzupełniają je kolejne gzymsy i woluty. Narożniki zdobią kolumny i pilastry. Niewielka ilość otworów okiennych powiela pierwowzór. Świątynię utrzymano w konsekwentnej białej kolorystyce skonstrastowanej z zielenią pokrycia dachowego (śniedziejąca blacha) oraz detali architektonicznych. Stosunkowo powściągliwa forma zewnętrzna silnie kontrastuje z wnętrzem świątyni, przepelnionym historyzującymi detalami wystroju. Replika kościoła z Berezwecza wzbudziła kontrowersje w środowisku architektów i historyków (barokowy kościół zlokalizowany został w otwartej przestrzeni, całkowicie poza założeniami kompozycyjnymi centrum miasta z czasów hetmana Branickiego).

W roku 1999 spłonęła drewniana kaplica cmentarna przy ul. Antoniuk Fabryczny. W latach 2000–2003 w jej miejscu wzniesiono nowy kościół pw. Wszystkich Świętych (Ryc. 10.). Budowę prowadzono na terenie parafii, którą kierował ks. Tadeusz Krawczenko. Społeczna akceptacja kościoła Zmartwychwstania Pańskiego przyczyniła się do powierzenia prac projektowych jego autorom: arch. Michałowi Bałaszowi i art. plast. Jerzemu Grygorczukowi. Obiekt, zdaniem projektanta, stanowi kompilację architektury epoki baroku z elementami renesansowymi i secesyjnymi. Świątynia oparta została na elipsoidalnym rzucie. Korpus kościoła otoczono podcieniem wspartym na okrągłych i kwadratowych słupach pozbawionych głowic. Wejście główne (przesunięte z osi alei cmentarnej) akcentuje łupinowe przekrycie. Nawę świątyni wieńczy historyzujący gzyms, oparty na pilastrach. Dolna partia świątyni doświetlona została prostokątnymi otworami okiennymi, zaś górna – otworami okrągłymi, eliptycznymi oraz innymi – o organicznych kształtach. Kompozycję całości bryły wieńczy kopuła, spływająca wolutami nad przestrzeń nawy głównej. Na szczycie kopuły umieszczono latarnię z krzyżem. Świątynia, odbierana jako obiekt historyzujący, w rzeczywistości stanowi zespół swobodnie zestawionych, poddanych autorskiej interpretacji detali architektonicznych. Remontując i budując inne obiekty na terenie cmentarza: budynek plebanii, bramy cmentarne, kolumbarium, mur cmentarny, nadano im charakter spójny ze stylistyką świątyni. W przeciwieństwie do kościoła pw. Zmartwychwstania Pańskiego, cały zespół obiektów cmentarnych należy rozpatrywać w kategoriach współczesnego eklektyzmu.

---

2 XVIII wieczna kaplica cmentarna została przeniesiona ze wzgórza św. Rocha w roku 1927 w ramach przygotowań do budowy nowego kościoła w centrum.

Ryc. 9. Kościół pw. Zmartwychwstania Pańskiego,
arch. Michał Bałasz (1991-1996)
Źródło: fot. M. Kłopotowski (2009).

Fig. 9. Church of Christ's Resurrection, arch. Michał Bałasz (1991-1996). Source: M. Kłopotowski

Ryc. 10. Kościół pw. Wszystkich Świętych,
arch. Michał Bałasz (2000-2003)
Źródło: fot. M. Kłopotowski (2009).

Fig. 10. Church of All Saints, arch. Michał Bałasz (2000-2003). Source: M. Kłopotowski

W roku 1993 rozpoczęto budowę kościoła pw. Św. Rodziny przy ul. Ogrodowej (Ryc. 11.) (parafia erygowana w roku 1982). Autorem projektu była arch. Danuta Łukaszewicz. W roku 1996 przystąpiono do realizacji kościoła pw. Matki Bożej Fatimskiej przy ul. Kraszewskiego (Ryc. 12.) według projektu arch. Andrzeja Nowakowskiego. Obie świątynie zlokalizowano na stosunkowo niewielkich, narożnych działkach na terenie o intensywnej zabudowie. Dwupoziomowy kościół pw. Św. Rodziny oparty został na rzucie podłużnym. Nad wejściem do świątyni góruje wieża, pełniąca rolę dzwonnicy. Architekturę budynku charakteryzują wzajemnie przeplatające się wątki muru z czerwonej cegły i tynkowanych płaszczyzn. Geometryczna kompozycja detali architektonicznych nadaje obiektowi silnie wertykalny charakter. W bryle obiektu konkurują ze sobą zgeometryzowane formy modernistyczne (wieża, pilaste ściany boczne) oraz wątki historyczne („rozeta” nad wejściem, „pseudogotycki” rytm podziałów elewacji). Odmienny w swym wyrazie charakter architektury reprezentuje wznoszony od 1996 r. kościół pw. Matki Bożej Fatimskiej, autorstwa arch. Andrzeja Nowakowskiego (parafia erygowana w roku 1999). Świątynia stanowi autorską interpretację stylów i wątków historycznych. W bryle kościoła wyraźnie zaznaczono trójnawowy korpus o układzie bazylikowym z transeptem i wydzielonym prezbiterium. Fronton świątyni flankują prostopadłościowe wieże zwieńczone historyzującymi hełmami. Bryła kościoła, proporcje i kształt poszczególnych elementów, przywołują architekturę: romańską – kształt rzutu, absydy, narożne wieże frontowe (ponad 40 metrowej wysokości), barokową – ściany zamykające transept, modernistyczną – wieżę. Zastosowane detale również powielają formy historyczne. Zostały one jednak dalece przetransponowane i ich zastosowanie ma znaczenie symboliczne (umowne) nie zaś dosłowne (cytowane). Wśród tych elementów wyróżnić należy: romańskie okna, pozbawione rozglifienia z wprowadzonymi współczesnymi podziałami, płaskie ceglane gzymsy występujące na elewacjach bocznych, korpusie nawy poprzecznej i narożnych wieżach. Swoboda i wielowątkowość fasady frontowej dowodzą bezkrytycznego podejścia autora do zasad ich stosowania. Kościół pw. Matki Bożej Fatimskiej wyróżnia się tym samym spośród wszystkich białostockich świątyń – stanowi bowiem romantyczną opowieść o architekturze „przedmodernistycznej”.

Ryc. 11. Kościół pw. Św. Rodziny,
arch. Danuta Łukaszewicz (1993)

Źródło: fot. M. Kłopotowski

Fig. 11. Church of the Holy Family, arch.
Danuta Łukaszewicz (1993).

Source: M. Kłopotowski

Ryc. 12. Kościół pw. Matki Bożej Fatimskiej,
arch. Andrzej Nowakowski (1996–2005)

Źródło: fot. M. Kłopotowski

Fig. 12. The Mother of God of Fatima church, arch. Andrzej
Nowakowski (1996–2005). Source: M. Kłopotowski

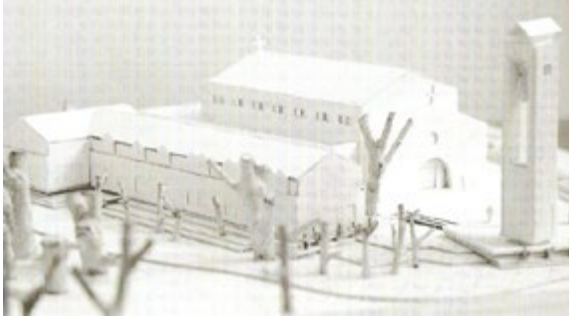
Source: M. Kłopotowski

W okresie tym wzniesiono również nową kaplicę zakonną Sióstr Misjonarek Św. Rodziny przy ul. Zielnej (autor: arch. Maciej Citko, realizacja 2002–2004) oraz przystosowano na potrzeby kościoła (kościół garnizonowy pw. św. Jerzego) obiekt dawnego warsztatu wojskowego przy ul. Kawaleryjskiej (autor: arch. arch. Andrzej Porażko, Robert Misiuk, realizacja 1999–2000).

POCZĄTEK XXI WIEKU

W roku 2004 rozstrzygnięto konkurs na projekt kościoła parafialnego pw. bł. Bolesławy Marii Lament przy ul. Marii Dąbrowskiej w Białymstoku (Ryc. 13.). Parafia, erygowana w roku 2001, obejmuje swym obszarem osiedle Marczuk i Osiedle Młodych. Zwycięski projekt, autorstwa arch. arch. Arkadiusza Koca, Iwony Toczydłowskiej, Piotra Waleszkiewicza i Karola Olechnickiego, zgodnie z intencjami inwestora zakłada stworzenie kameralnego ośrodka życia parafialnego. Wzniesiona świątynia swym układem nawiązuje do bazylikowych, trójnawowych kościołów starochrześcijańskich (Ryc. 14.). W przyszłości kompozycja architektoniczna dopełniona zostanie budynkiem parafialnym oraz dominującą nad całością założenia wolno stojącą wieżą. Powściągliwa bryła świątyni zrealizowana została z ciemnej, nietynkowanej cegły. Na jej tle wyróżniają się nieliczne detale kamienne. Silnie akcentowany portal wejściowy, osadzony centralnie w monumentalnej fasadzie, wprowadza do jednoprzestrzennego wnętrza, łączącego w sobie cechy układu centralnego i nawowego. Niskie nawy boczne stanowią tu rodzaj obejścia nawy głównej.

Ryc. 13. Kościół pw. Bł. Bolesławy Lament, makieta projektu konkursowego skierowanego do realizacji, I nagroda, arch. Arkadiusz Koc, arch. Iwona Toczyłowska.

Źródło: *Projekt koncepcyjny świątyni parafii pw. Bolesławy Lament w Białymstoku*,

Rzymskokatolicka Parafia pw. Bł. Bolesławy Lament w Białymstoku, Białystok 2005, s. 6.

Fig. 13. The Blessed Bolesława Lament's church, Conceptual project diorama, I Award, arch. Arkadiusz Koc, I. Toczyłowska, Source: Roman Catholic Congregation of the Blessed Bolesława Lament booklet, Białystok 2005, s. 6.

Ryc. 14. Kościół pw. Bł. Bolesławy Lament, arch. Arkadiusz Koc, arch. Iwona Toczyłowska (2004–2009).

Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 14. The Blessed Bolesława Lament's church, arch. Arkadiusz Koc, arch. Iwona Toczyłowska (2004–2009).

Source: M. Kłopotowski

Na terenie Białegostoku wznoszonych jest obecnie siedem kolejnych świątyń:

– Kościół pw. św. Karola Boromeusza (Ryc. 15.) przy ul. Pułaskiego na terenie osiedla Nowe Miasto (parafię erygowano w roku 1997). Budowę kościoła według projektu arch. Michała Bałasa rozpoczęto w roku 2001. Nowa świątynia, podobnie jak wcześniejsze prace tego autora, ma uzyskać stylistykę barokową, dodatkowo rozbudowaną o wątki secesyjne.

– Kościół pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny przy ul. Raginisa według projektu arch. Andrzeja Kiluka.

– Kościół pw. NMP Królowej Rodzin przy ul. NMP Królowej Rodzin, na terenie osiedla Bacieczki (parafię erygowano w roku 1997). Budowę tej świątyni, utrzymanej w konwencji neogotyckiej) rozpoczęto w roku 2003. Autorem projektu jest arch. Krystyna Kakareko.

– Kościół pw. Przemienienia Pańskiego przy ul. Klepackiej na terenie dzielnicy Starosielce (parafię erygowano w roku 1997). Budowę według projektu arch. Andrzeja Nowakowskiego rozpoczęto roku 2001.

– Kościół pw. NMP Nieustającej Pomocy przy ul. Czarnej Hańczy (Ryc. 16.), na terenie osiedla Bagnówka (parafię erygowano w roku 1998). W roku 2000 wzniesiono tu kaplicę stanowiącą kościół dolny świątyni zaprojektowanej przez arch. Andrzeja Nowakowskiego.

– Kościół pw. św. Józefa, ul. św. Józefa na terenie osiedla Pieczurki (Ryc. 17.) (parafię erygowano w roku 2001). Postmodernistyczna świątynia z licznymi detalami historycznymi zaprojektowana przez arch. Arkadiusza Koca i arch. Lecha Żendziana jest w trakcie realizacji.

– Kościół pw. św. Ojca Pio przy ul. Mickiewicza (Ryc. 18.) (parafię erygowano w roku 2002). Świątynia jest w trakcie wznoszenia.

Większość z obecnie wznoszonych świątyń zaprojektowali architekci-autorzy już istniejących obiektów sakralnych na terenie miasta.

Ryc. 15. Kościół pw. św. Karola Boromeusza,
arch. Michał Bałasz, proj. 2000.

Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 15. Saint Carl Boromeo's church, arch. Michał Bałasz, project of 2000. Source: M. Kłopotowski

Ryc. 16. Kościół pw. NMP Nieustającej Pomocy,
arch. Andrzej Nowakowski, proj. 2000.

Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 16. Maria of the Incessant Help church, arch. Andrzej Nowakowski, project of 2000. Source: M. Kłopotowski

Ryc. 17. Kościół pw. św. Józefa,
arch. Arkadiusza Koca i Lecha Żendziana.

Źródło: M. Kłopotowski

Fig. 17. Saint Józef's church, arch. Arkadiusz Koc and Lech Żendzian. Source: M. Kłopotowski

Ryc. 18. Kościół pw. św. Ojca Pio,
arch. Adam Suflński.

Źródło: www.pio.bialystok.opoka.org.pl

Fig. 18. Saint Father Pio's church, arch. Adam Suflński. Source: www.pio.bialystok.opoka.org.pl

Na terenie Białegostoku działa ponadto sześć nowych parafii, które erygowano po roku 2000, a które nie rozpoczęły jeszcze prac związanych z budową swych świątyń.

– parafia św. Jana Chrzciciela przy ul. Stoczni Gdańskiej na osiedlu Dojlidy Górne, erygowana w roku 2001 – parafia korzysta z tymczasowej murowanej kaplicy, wzniesionej w roku 2004.

– parafia św. Faustyny Kowalskiej, przy ul. Mikołajczyka, erygowana w roku 2001 – parafia korzysta z tymczasowej murowanej kaplicy, wzniesionej w roku 2004.

– parafia św. Rafała Kalinowskiego przy ul. Nowosielskiej, erygowana w roku 2002 – parafia korzysta z tymczasowej drewnianej kaplicy, wzniesionej w latach 2003–2004.

- parafia św. Krzysztofa przy u. Polnej, erygowana w roku 2002 – parafia korzysta z tymczasowej kaplicy o konstrukcji stalowej.
- parafia erygowana św. Anny, przy ul. Mazowieckiej, erygowana w roku 2003 – parafia korzysta z dzierżawionego budynku przedszkolnego.
- parafia św. Floriana przy ul. Hanki Ordonówny, erygowana w roku 2005 – parafia korzysta z istniejącego budynku pierwotnie o przeznaczeniu handlowo-usługowym.

PIŚMIENNICTWO

- Dobroński, A., 2001 *Białystok, historia miasta*, Zarząd Miasta Białegostoku, Białystok.
- Kubasik A., 2008. *Kościół Białegostoku*, Pomorska Oficyna Wydawniczo-Reklamowa, Bydgoszcz.
- Lechowski, A., 2006. *Białystok przewodnik historyczny. Ulica Lipowa*, Kurier Poranny, Białystok.
- Kucza-Kuczyński K., 1991. *Nowe Kościoły w Polsce*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Sawicki, P., Pasek, A., Andruk, P., 2007. *Białystok. Początek wieku*, Kreator, Białystok.
- Twarowski, M., 1985. *Metoda Projektowania kościoła*, Wydawnictwa Rady Prymasowskiej Budowy Kościołów Warszawy, Warszawa.
- Skreczka A., 1998. *Spis kościołów i duchowieństwa Archidiecezji Białostockiej*, Wydział Duszpasterstwa Kurii Metropolitalnej Białostockiej, Białystok.
- Zarębska, T., 2004. *Genius loci w projektach Oskara Sosnowskiego*, [w:] *Oskara Sosnowskiego świat architektury. Twórczość i dzieła*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Żychowska, M. J., 2006. *Powojenna architektura sakralna*, [w:] *Architektura sakralna w kształtowaniu tożsamości kulturowej miejsca*, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, Lublin.

ARCHITECTURE OF BIAŁYSTOK CHURCHES PART II. CONTEMPORARY TIMES (1980–2010)

Abstract. This publication presents contemporary realizations of Białystok architecture of Roman Catholic churches, starting from 1980s till the end of the first decade of 21st century. Large-area churches, characteristic for the PPR (PRL) 1980s “thaw” as well as the newest implementations are among the presented objects. These realizations, constituting the most numerous of the group of temples, show trends and tendencies changing in the architecture of churches of the last thirty years.

Keywords: Białystok, Roman Catholic churches, contemporary sacred architect